

Η ΑΡΧΗ

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙ ΤΟΥ "ΑΡΧΕΙΟΥ,"

1921

Τὴν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνός μας ἔκφρασαν τοῦ ψυχικοῦ καὶ φυσικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ζωτικότητος τῆς φυλῆς μας, τὴν ἐκδηλωθεῖσαν ἀρχικῶς καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη, διὰ μακρᾶς καὶ περιλάμπρου ἀπελευθερωτικῆς πολεμικῆς δράσεως, φυσικὸν εἶναι νὰ διαδεχθῆ καὶ ἡ εἰρηνικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ ἐκδήλωσις τῆς δυνάμεως ταύτης : Ἡ ἐπίδοσις πρὸς τὰς ἐπιστήμας, τὰ γράμματα, τὰς τέχνας κλπ.

Τὸ περιοδικὸν τοῦτο σκοπὸν ἔχει νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν εἰρηνικὴν ταύτην ἐξέλιξιν εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν του πεδίου καὶ ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών του. Μετ' ἰδιαζούσης ἐπιμελείας θὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ ἔρευνα καὶ κριτικὴ τῶν ἐλληνικῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν σχέσεων καὶ ἡ ἐπικράτησις παρ' αὐταῖς, τῶν διὰ τοῦ μεγάλου πολέμου ἐκ νέου τονισθεισῶν ἀρχῶν οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς δικαιοσύνης καὶ γενικῶς ἀνθρωπιστικῶν ιδεωδῶν.

Αἱ ἐπιστημονικαὶ ἀρχαί, αἱ ὁποῖαι θὰ καθοδηγῶσι τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἀναγράφονται γενικῶς εἰς τὴν εἰς τὸ παρὸν τεῦχος δημοσιευομένην πραγματείαν μου περὶ «Ἐθνικοποιήσεως». Γενικῶς δὲ θὰ προσπαθῆσω νὰ διαμορφώσω τοῦτο εἰς «Ἐλεύθερον Βῆμα» τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομικῆς καὶ Κοινωνικῆς Ἐπιστήμης.

Τὸν ἐπιστημονικὸν καταμερισμὸν θὰ τηρήσω καθόσον τοῦτο εἶναι δυνατὸν σήμερον παρ' ἡμῖν, σπουδαίαν δὲ σημασίαν θ' ἀποδώσω, εἰς τὴν καθαρὰν, ἀπρόσωπον καὶ ἀδέκαστον ἐπιστημονικὴν «Κριτικὴν», διὰ τῆς ὁποίας ἰδιαζόντως προάγεται ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα.

Μετὰ τὴν διακοπὴν τῆς ἐκδόσεως ἀρκετῶν περιοδικῶν, ἕνεκεν ἐλλείψεως κυρίως συνεργατῶν, θὰ ἦτο ἴσως τολμηρὰ τοιαύτη τις προσπάθεια, ἐν τούτοις καὶ ὁ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ἀγὼν εἶναι εὐγενῆς καὶ διὰ τοὺς πίπτοντας κατ' αὐτὸν ἀκόμη. Δι' αὐτὸ τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἐπικαλεῖται τὴν ἐπιστημονικὴν συνδρομὴν πάντων τῶν δυναμένων, διὰ τῆς ὁποίας καὶ μόνης εἶναι δυνατὴ ἡ συνεχῆς ἐκδοσις καὶ διατήρησις του εἰς τὸ ἐπιθυμητὸν ἐπιστημονικὸν ὕψος.

Περὶ τὸν εἶναι ἴσως νὰ τονισθῆ, ὅτι πᾶν δημοσίευμα ἐκπροσωπεῖ τὰς γνώμας τοῦ συγγραφέως του, ὁ ὁποῖος φέρει καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν εὐθύνην τούτων.

Ἐν Ἀθήναις, κατ' Αὐγουστον 1921.

«ΑΡΧΕΙΟΝ», Τόμ. 1ος (1921), Τετχ. Α'.

Δ. Ε. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

ΤΑ ΔΕΚΑΧΡΟΝΑ

1921-1930

Αἱ οἰκονομικαὶ ἔρευναὶ παρουσιάζουσι σήμερον τοσαύτην ἔκτασιν καὶ πληθὺν προβλημάτων, προβάλλουσι τόσας μεθόδους ἐργασίας καὶ λύσεις, ὅσας ἴσως οὐδέποτε ἄλλοτε κατὰ τὰ διάφορα στάδια τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης. Ἰδιαιτέρως ὁμως ἐφείλκυσαν μεταπολεμικῶς (1914-1918) ἀμέριστον τὸ διαφέρον τῆς Ἐπιστήμης ἡμῶν, προβλήματα ἀνακύψαντα ἐκ τῶν ἐσωτάτων αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως τῆς οἰκονομικῆς ἐξελιξέως : Τὰ ζητήματα τοῦ χρήματος καὶ τοῦ συναλλάγματος — τὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ὀργανώσεως τῆς οἰκονομίας τῶν ἐπιχειρήσεων — τὰ τῶν οἰκονομικῶν κρίσεων.

Σχεδὸν πάντα τὰ προβλήματα ταῦτα εἶχον ἐμφανισθῆ καὶ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ἐντὸς τοῦ πλαισίου, ὡς εἰκός, τῶν τότε οἰκονομικῶν σχέσεων. Ἡ σημερινὴ λοιπὸν ἔρευνα τῶν περισσοτέρων ἐκ τούτων ἐκινήθη ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν παλαιότερων θεωριῶν, ὑπὸ τὸ πρῖσμα μόνον τῶν νεωτέρων, ἐκ τῆς αὐξούσης συναλλακτικῆς οἰκονομίας, πολυσχιδεστέρας συνθηκῶν. Μία ὁμως ὁμάς προβλημάτων, ἡ τῶν οἰκονομικῶν κρίσεων, διέσπασε τὰ παλαιὰ ὄρια τῆς ἐρεύνης, ἐν τῇ βαθμιαίᾳ ἐπιγνώσει ὅτι ὄπισθεν τοῦ προβλήματος τῶν κρίσεων — τὸ ὁποῖον εἰς τὰς ἐποχὰς ταύτας ἐθεωρήθη ὡς τὸ κύριον μέλημα τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης — ὑπεκρύπτετο αἰνίγμα πολυσυνθετώτερον, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον ἐν τῇ λύσει του ἤτο ἐξόχως ἀποκαλυπτικόν : ἡ σύλληψις δηλαδὲ ὀλοκλήρου τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ ἀνελιξέως καὶ ἔχει, ὡς μέχρι τότε ἐγίνετο, τῆς δραματικῆς μόνον αὐτῆς περιπετείας, τῆς κρίσεως. Ἡ ἀναμενομένη ἄλλως τε συνέπεια, μετὰ περίοδον νευρικῆς οἰκονομικῆς ὑπερεντάσεως, εἶναι ἡ κρίσις καὶ ἐπομένως αὕτη θὰ ἔπρεπε νὰ θεωρηθῆ ὡς ἡ ὀλιγώτερον ἀπροσδόκητος τῶν φάσεων, ἐν τῇ διαδρομῇ τοῦ οἰκονομικοῦ κύκλου. Ἡ τὴν κρίσιν ἐπακολουθοῦσα στασιμότης εἶναι ἡ στιγμή τῆς ἀναπαύσεως, τῆς ὁποίας ἔχει ἀνάγκην πᾶσα ζωή.

Ἡ ὀλοκλήρωσις τῶν ἐπιστημονικῶν προοδοποιητικῶν ἐργασιῶν εἰς τὸ πεδῖον τοῦτο, ὀφείλεται εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν ἔρευναν, τὴν ὁποίαν ἐν φιλοτίμῳ ἀμίλλῃ ἐπηρεολούθησεν ἡ Εὐρωπαϊκὴ. Οὕτως ἡ ἔρευνα τῶν συγχυρίων τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς ἐγενικεύθη σχεδὸν πανταχοῦ σήμερον, ἐκίνησε δὲ αὕτη ἤδη τὸ διαφέρον καὶ τῶν πρακτικῶν. Διότι τί ἄλλο θὰ ἠδύνατο νὰ συγκινήσῃ αὐτοὺς περισσότερον, ἀπὸ τὴν προσπάθειαν συλλήψεως ὀλοκλήρου τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας καὶ τῶν λεπτομερειῶν τῶν καθ' ἕκαστον φάσεων αὐτῆς, διὰ νὰ μὴ ἀναφέρω τὰς τολμηρὰς ἐλπίδας, τοῦ πιθανοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς μελλοντικῆς ἐξελιξέως τῶν αἰσιοδοξοτέρων οἰκονομολόγων ;

Οὕτως ὁ νεαρὸς κλάδος τῆς ἐπιστήμης ἡμῶν, ἡ οἰκονομικὴ συγχυρία, ἔρευνᾷ τὴν παντοειδῆ κίνησιν τῆς οἰκονομίας, τὴν ἀνῆσιν καὶ ὑφεισιν τῶν συναλλαγῶν καὶ τῆς ἐργασίας, τὰς διακυμάνσεις τῶν τιμῶν καὶ τῶν ποσο-

τήτων κλπ., μὲ τὸν τελικὸν σκοπὸν νὰ διαμορφώσῃ καὶ προίδη τὸ ἀποτέλεσμα τῆς οἰκονομικῆς ἡμῶν ἐνεργείας ὡς ἄριστα, καθόσον ἀφορᾷ εἰς πᾶσαν γενικῶς ἄποψιν αὐτοῦ. Διαμορφοῦνται λοιπὸν ὁ κλάδος οὗτος ὡς σύνδεσμος μεταξὺ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας καὶ τοῦ νέου ὡσαύτως καὶ πολλὰς προόδους σημειοῦντος ἐπιστημονικοῦ κλάδου τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων. Ἡ κατ' αὐστηράν ἐπιστημονικὴν (μαθηματικὴν) μέθοδον γενικῆ ἐπισκόπτῃς τῶν κυμάνσεων τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ ἡ ἐκ τούτων συναγωγὴ ὠρισμένων συμπερασμάτων, ἀντικαθιστᾷ τὴν μέχρι τοῦδε ἀτομικὴν οἰκονομικὴν ἀντίληψιν καὶ πείραν, τὴν διαμορφουμένην ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ στενοῦ οἰκονομικοῦ κύκλου τῆς δράσεως τοῦ καθ' ἕκαστον ἀτόμου. Τέλος ἡ μέχρι τότε θεωρητικὴ κοινωνικὴ οἰκονομικὴ ἔρευνα, πλαισιοῦται καὶ τονώνεται διὰ τῆς ἐμπειρικῆς ἰδιωτικοοικονομικῆς στατιστικῆς ἐρεύνης. Ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν δὲ πάντως τῆς θεωρίας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν γενικωτέρῳ μέτρῳ χρησιμοποίησιν τοῦ ποσοτικοῦ ὑπολογισμοῦ, θὰ πραγματοποιηθοῦν ἴσως αἱ μελλοντικαὶ πρόοδοι τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης.

Ἡ προσπάθεια τῆς διαγνώσεως ὀλοκλήρου τῆς οἰκονομικῆς ἀνελιξεως, ἔνεκα τῆς κατὰ τὰ ἄνω μεγάλης πρακτικῆς αὐτῆς σπουδαιότητος, προεκάλεσεν ἐπίμονον διαμάχην διὰ τὰς προϋποθέσεις καὶ τὴν δυνατότητα αὐτῆς, διὰ τὴν τελικὴν ἀξίαν τῶν σχετικῶν ἐκ ταύτης προγνώσεων καὶ διὰ τὰς μεθόδους τῆς παρατηρήσεως. Σύστημα λοιπὸν καὶ τεχνικὴ τοῦ ὅλου τούτου κλάδου τῆς ἐρεύνης καὶ γενικῶς κατ' ἀρχὴν θεμελίωσις αὐτοῦ, δὲν ἔχουν καθορισθῆ, οὐδὲ πόρρωθεν σταθερῶς πως, πρὸς ἀπόλυτον μάλιστα ἄρνησιν ὑποστάσεως προσέκρουσε καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ θεωρία τῆς οἰκονομικῆς προγνώσεως. Ἡ σχετικὴ ἐπιστημονικὴ ἐπομένως ἔρευνα εἶναι ἀρκετὰ πολὺπλοκος καὶ ἐναντιολόγος — εἰς τὸ διασειόμενον ἄλλως τε εἰσέτι ἕδαφος τῆς ὅλης οἰκονομικῆς ἐπιστήμης — καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἦτο λίαν εὐχάριστος ἡ προσπάθεια, ἡ ὁποία κατὰ τὸν σαφέστερον δυνατὸν τρόπον, θὰ καθώριζε τὰ γενικώτερα προβλήματα τῆς διαγνώσεως καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς προγνώσεως ἐν τῇ διαδρομῇ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Τοῦτο πάντως θὰ ἦδύνατο νὰ λεχθῆ συνοπτικῶς ἐνταῦθα, διὰ ἄμμεσον καὶ γενικὸν τινα προσανατολισμὸν : Ὡς οἰκονομικὴ διάγνωσις ἐννοεῖται ἡ ἐν αὐστηρᾷ ἐννοίᾳ ἐπίγνωσις τῆς καθαρᾶς διαδρομῆς τῶν ἐναλλασσομένων οἰκονομικῶν συγκυριῶν λαμβάνει ὅθεν χώραν ἐνταῦθα ἀποκάθαρσις παρεμπιπτοῦσάν ἐπιδράσεων, αἱ ὅποια θὰ ἦδύνατο νὰ νοθεύσουν τὴν πραγματικὴν καὶ καθαρὰν διαδρομὴν τῶν οἰκονομικῶν ἐναλλαγῶν, παραμένον ὅμως ἀσύλληπτα ἐν τῇ οἰκονομικῇ ταύτῃ ἀπομονώσει, τὰ ἀνυπολόγιστα. Ἡ πρόγνωσις ἐπομένως δὲν προδιαγράφει ἀπολύτως τὴν μελλοντικὴν ἐξέλιξιν τῶν συναλλαγῶν, ἀλλὰ ὑπὸ τὸ πρῆσμα τῆς πρωτεύουσας θέσιν καταλαμβάνουσῆς χρηματαγορᾶς, προβάλλει τὴν κατ' ἰδέαν ἀνέλιξιν, ὡς προειδοποίησιν διὰ τὴν ρύθμισιν τῆς οἰκονομικῆς ἡμῶν ἐνεργείας.

Ἀθῆναι, Ἰούλιος 1930.

«*ΑΡΧΕΙΟΝ*», Τόμ. 10ος (1930), Τεύχ. Δ'. (Ἀνάπτυξιν) Δ. Ε. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

ΤΑ ΕΙΚΟΣΑΧΡΟΝΑ

1931-1940

Με τὸν ἀνά χεῖρας εἰκοστὸν τόμον συμπληροῦται εἰκοσαετία (1921-1940) ἀπὸ τῆς ἐν συνεχείᾳ τακτικῆς ἐκδόσεως τοῦ «Ἀρχείου» τῶν Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν».

Ἐν Ἰωβηλαῖον γίνεται συνήθως ἀφορμὴ διαλογισμῶν, ἀνασκοπήσεως τοῦ παρελθόντος, προεικιάσεως τοῦ μέλλοντος, μάλιστα ὅταν τὸ Ἰωβηλαῖον τοῦτο, παρὰ τὸ σχετικῶς βραχὺ διάστημά του, περιλαμβάνει σπουδαίας θεωρητικὰς καὶ οἰκονομοπολιτικὰς μεταστροφάς, πληθώραν — τὰς βάσεις τῆς οἰκονομίας θιγόντων — οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων, τοιούτων οἷα δὲν ἐπαρουσιάσθησαν οὐδέποτε ἄλλοτε πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς, ἴσως, δέ, ἐν τοιαύτῃ ἐκτάσει, οὐδὲ πρὸ τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας. Τὰ προβλήματα ταῦτα ἀνέκυψαν ἐκ τῶν οἰκονομικῶν μετατοπίσεων καὶ τῶν ἐκ τούτων κρίσεων ἐνὸς λήξαντος παγκοσμίου πολέμου καὶ τῶν προπαρασκευῶν ἐνὸς δευτέρου τοιούτου. Καὶ ἀληθῶς εἰς τόσον βραχὺ διάστημα χρόνου, δὲν εὐρίσκει τις εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν δύο τοιαύτης φύσεως καὶ καταστρεπτικότητος συμφοράς, ἀπὸ τὰ θεμέλια διασειούσας τὴν παγκόσμιον οἰκονομικὴν τάξιν, διὰ τὰς ὁποίας μόνον ἡ ἡρακλειτικὴ ρῆσις περὶ πολέμου, παρέχει μίαν φιλοσοφικὴν ἀποκαρτέρησιν καὶ σταῖκην ἐφεκτικότητα.

* * *

Εἰς τὸν πρόλογον τοῦ 1ου Τόμου ἀνεφέρετο ὡς σ κ ο π ὸ ς τῆς ἐκδόσεως τοῦ «Ἀρχείου», «ἡ ὑποβότησις τῆς παρ' ἡμῖν ἐπιστημονικῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐξελιξέως καὶ ἡ διαμόρφωσις ἐνὸς ἐλευθεροῦ ἐπιστημονικοῦ βήματος». Ὡς ἀ ρ χ ῆ ἦτις θὰ καθωδήγει τὴν ἐκδοσιν εἰς τὰς ἐρεῦνας τῆς ὠρίζετο «ἡ καθαρὰ ἀναζήτησις τῆς ἀληθείας, ἡ τάσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὴν οἰκονομικὴν τελειότητα». Δυστυχῶς εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην ὑπάρχουν πάντοτε οἱ διατεθειμένοι νὰ ἐπενδύσουν τὴν οἰκονομικὴν προσφορότητα, τὸ ὑλικὸν συμφέρον ὠρισμένης τάξεως, πρὸς ἀνάλογον προεσχηματισμένην θεωρίαν, ἀντὶ τῆς ἀμειλίχτου ἐξαρτήσεως τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ἀπὸ τὴν ἀδέκαστον ἐπιστήμην, ἐλευθέρως καὶ ἀνεπηρεάστως ἀποφαινομένην ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων. Διὰ τοῦτο οὐδεμία ἄλλη ἐπιστήμη κινδυνεύει νὰ διαμορφώσῃ τὴν ὕλην καὶ τὸ συμφέρον πρὸς ὑποτιθεμένην ὀρθὴν θεωρίαν, ἀφ' ὅσον ἡ οἰκονομική. Ἡ καθαρότης λοιπὸν τῆς θεωρίας ἐν προκειμένῳ εἶναι δυσχερεστέρα ἢ οἰουδήποτε ἀλλαγῶν.

Κατὰ πόσον οἱ ἄνω σκοποὶ τοῦ «Ἀρχείου» ἐπετεύχθησαν, ἐν τῷ μέτρῳ

τοῦ δυνατοῦ, θὰ κρίνουν οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι θὰ θελήσουν νὰ ἀνασκοπήσουν εἰλικρινὰ τὴν συμβολὴν του. Οἱ πολλοὶ πάντως δὲν θὰ ἀρνηθοῦν ὅτι τὸ «Ἀρχεῖον» ἐδημιούργησε μίαν ἐπιστημονικὴν οἰκονομικὴν κίνησιν μὴ ὑπάρχουσαν ἕως τότε, εἰς τοιοῦτον ὕψος καὶ συνέχειαν, εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οὕτω καθύβησε τὴν διάχυτον πανταχοῦ, μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον τοῦ 1914—18, διαθέσιν πρὸς τὰς οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικὰς συζητήσεις εἰς τοὺς εὐθεῖς δρόμους, παρεκίνησε δὲ πρὸς εὐγενῆ ἀμίλλαν πολλὰς ἄλλας σχετικὰς ἐκδόσεις. Τέλος συνετέλεσε πρὸ παντὸς εἰς τὴν δημιουργίαν ἐπιστημονικῆς ἀτμοσφαιράς καὶ πνεύματος ἐρεῦνης, οἰκονομικῆς παιδεύσεως καὶ διαπαιδαγωγήσεως ζηλευτῶν εἰς τὸ οἰκονομικὸν καὶ γενικώτερον κοινωνικὸν πεδῖον, ἀσφαλῶν ἀντερεισμάτων πάσης ὑλικῆς εὐημερίας καὶ οἰκονομικῆς προόδου. Διότι πανταχοῦ ἔπου ἤνθησεν ὁ οἰκονομικὸς πολιτισμὸς, προηγῆθη τοιαύτη ἐπίδοσις εἰς τὰς ἐλευθέρως οἰκονομικὰς συζητήσεις καὶ ἐρεῖνας.

Τὸ «Ἀρχεῖον» ἐχρησίμευσεν ἐπὶ μακρὸν καὶ ὡς «Ὅργανον Δημοσιεύσεων τῆς Ἑταιρείας τῶν Κοινωνικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν», τοῦ λαμπρὰς ὑπηρεσίας προσενεγκόντος εἰς τὸν τόπον προοδευτικοῦ ἐκείνου δημιουργήματος, τοῦ ἀειμνήστου Παπαναστασίου. Εἰς τὴν «Ἑταιρείαν» ταύτην συνεζητήθησαν ὅλα τὰ μεγάλα οἰκονομικὰ ζητήματα τῆς χώρας, ὑπὸ τῆς σημερινῆς γενεᾶς τῶν οἰκονομολόγων, πολιτικῶν καὶ ἀνωτάτων κρατικῶν ὑπαλλήλων.

Ὡς μία ἄλλη τέλος ὑπηρεσία τοῦ «Ἀρχείου» ἄς θεωρηθῆ, ὅτι παρεμέρισε τὴν πρόχειρον καὶ ὀψιμον οἰκονομολογίαν, ἐμπέδωσε τὴν πεποιθήσιν ὅτι οἰκονομικὴ ἐπιστήμη σημαίνει εἰδικὴν μακρὰν σπουδὴν καὶ ad hoc προπαιδεύσιν καὶ συστηματικὴν πνευματικὴν κατεύθυνσιν. Διὰ τὸ κακὸν τοῦτο παραπονοῦνται καὶ εἰς ἄλλας χώρας, μάλιστα πολὺ περισσότερον προωδευμένας ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας. «Ἡ Κοινωνικοοικονομικὴ σκέψις ἀπαιτεῖ σπουδὴν καὶ δύναται μόνον διὰ μακρᾶς ἐπιμόχθου ἐργασίας νὰ διαμορφωθῆ. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται συστηματικὴ πνευματικὴ ἀπασχόλησις, ἰδιαιτέρα σπουδῆ» (Αμορν).

Μίαν εἰκόνα τοῦ πλήθους καὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν ἀνακινήθέντων εἰς τοὺς 20 τοῦτους τόμους ζητημάτων, θὰ δώσῃ τὸ ἐκτυπούμενον εὑρετήριο, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει περὶ τὰς 280 πραγματείας καὶ 300 βιβλιοκρισίας¹, τῶν ὁποίων συγγραφεῖς τυγχάνουν οἱ ἀριστεῖς τῆς παρ' ἡμῖν πνευματικῆς κινήσεως. Μετὰ τὴν διακρίνουσαν τὴν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν βαθύτητα καὶ ἐμβρίθειαν, μετὰ τὸ ἀθόρυβον τῆς διεξαγωγῆς τῆς, συνελήφθησαν αἱ οἰκονομικαὶ ἐκδηλώσεις καὶ ἐξελέξεις τῆς πολυταράχου οἰκονομικῆς ταύτης ἐποχῆς ἀδρῶς, ἐπιστημονικῶς καὶ διεγνώσθησαν ἐν τῇ ὑφῆ των θεωρητικῶς. Τὸ ἀπαύγα-

1. Καὶ τὴν βιβλιογραφίαν ὑπεβοήθησε τὸ «Ἀρχεῖον» διὰ τῆς ἀναγραφῆς τοῦ περιεχομένου πλείστων ὄσων ἔργων καὶ τῶν τίτλων τῶν σπουδαιότερων ἐκδόσεων ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν.

σμα τῆς συμβολῆς αὐτῆς, συσσωματούμενον εἰς τοὺς 20 ὡς ἄνω τόμους, θὰ ἀποτελέσῃ ἀσφαλῶς ὀρόσημον ἐν τῇ ἐξέλιξει τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης παρ' ἡμῖν.

Ἡ πίστις καὶ ἰδεολογία ἣ ὁποία ἐχρειάσθη διὰ τὴν συνέχισιν τῆς οἰκονομικῆς αὐτῆς δημιουργίας — παρὰ τὰς πολυειδεῖς ἀντιξέδους περιστάσεις, οἰκονομικὰς, πολιτικὰς, ἐπαγγελματικὰς, ἐπιστημονικὰς — παραμένει ἀμείωτος καὶ ἀμετάβλητος. Θέλει μάλιστα, ὡς ἐλπίζομεν, συνεχισθῆ καὶ εἰς τὸ μέλλον, παρὰ τὴν κακὴν μοῖραν ποῦ βαρύνει τὴν πνευματικὴν ἰδιοσυγκρασίαν τῆς ζωῆς μας, νὰ μὴ θέλωμεν καὶ νὰ μισῶμεν τὴν μνήμην, τὴν συνέχειαν καὶ τὸ σύστημα, ὡς παραπονεῖται καὶ ἄλλος καλὸς συναδελφός εἰς τὰ «Δεκάχρονα» τοῦ ἰδικοῦ τοῦ 'Αρχείου. Ἄλλὰ χωρὶς αὐτὰ δὲν γίνεται ὅμως τίποτε πουθενὰ καὶ ἀκόμη περισσότερο εἰς τὸν οἰκονομικὸν πολιτισμὸν, εἰς τὸν ὁποῖον κατὰ τὰ διδάγματα τῆς πείρας, κρατεῖ ἀπόλυτος συνέχεια χωρὶς ἄλλατα. Ἐν καλλιτέχνημα, μία μάχη, μία πολιτικὴ ἀνατροπὴ, μία θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις δύνανται ἴσως νὰ λαμβάνουν χώραν διὰ τοῦ πνεύματος ἐνὸς τυχόν μόνον ἀνθρώπου καὶ ταχέως νὰ διαδίδωνται. Ἡ ἐξέλιξις ὅμως εἰς τὴν οἰκονομίαν βασίζεται ἐπὶ τοῦ παρελθόντος, ἐπὶ τῆς συνεχείας, ἐπὶ τοῦ συστήματος, ἐκ τῶν σπλάγχχνων τοῦ παλαιοῦ γεννᾶται τὸ νέον, ἡ παροῦσα ἐξέλιξις εἶναι ἀκατανόητος ἄνευ τοῦ παρελθόντος.

* * *

Ὁ Σ κ ο π ὸ ς τοῦ «'Αρχείου» εἰς τὴν σημερινὴν πλέον ἐξέλιξιν εἶναι εἰς μὲν τὴν οἰκονομικὴν θεωρίαν, ἡ ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω ἀρχὰς παρακολούθησις καὶ διαρκὴς ἀναπροσαρμογὴ αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐπιτελουμένην ἐπιστημονικὴν πρόοδον, καθὼς καὶ ἡ προώθησις καὶ παρ' ἡμῖν τῆς οἰκονομικῆς ἐρεῦνης πρὸς ἀνωτέρας μεθόδους ἐπιγνώσεως καὶ δεσποτείας τοῦ οἰκονομικοῦ βίου. Τὴν δεσποτείαν ταύτην, τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἀνάγκην πάντοτε, λόγω τῶν ἀσυμφόρων ἀνεπαρκοῦς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, θέλομεν ἐπιτύχει διὰ συγχρονισμένης ἀναγεννήσεως τῶν μεθόδων καὶ διδασκαλιῶν τῆς κλασσικῆς οἰκονομίας, ὡς ὠμολόγησαν τοῦτο καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἀληθεῖς ἀπὸ καθέδρας σοσιαλισταὶ (Herkenr). Τὴν οἰκονομικὴν θεωρίαν πρέπει νὰ ἐνδυναμώσωμεν διὰ τῆς ἀφηρημένης ἀπαγωγικῆς μεθόδου, καὶ, ἐντὸς καθωρισμένων βέβαια ὀρίων, καὶ διὰ τοῦ μαθηματικοῦ τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι, δι' οὗ δυνάμεθα νὰ διατυπώσωμεν προσφορώτερα ὠρισμένα οἰκονομικὰ προβλήματα. «Ἄνευ ἰκανότητος, ἄνευ ἀγάπης πρὸς θεωρητικὴν ἐμβάθυνσιν τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων, εἶναι ἀδύνατος ἡ κατανόησις τῆς ἰδιοτυπίας τῆς ὑπαρχούσης οἰκονομικῆς τάξεως (A. Weber).

Ἡ προσπάθεια αὕτη κατανόησεως τῶν οἰκονομικῶν συναρτήσεων, δύναται νὰ γίνῃ μὲ ἀπλᾶς καὶ εἰς τὸν ἀπροκατάληπτον μελετητὴν εὐκόλως κατανοητὰς γραμμὰς, καὶ ὅπως ἡ πείρα μᾶς διδάσκει, θὰ ἐπιτυγχάνεται τοῦτο

εὐκολώτατα πάντοτε, διὰ τῆς καταλλήλου πρὸς τὴν ἐποχὴν — διὰ νὰ ἐπαναληφθῆ ἐκ νέου — ἀναγεννήσεως τῆς κλασικῆς οἰκονομίας. Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Γερμανίαν ἡ ἱστορικὴ σχολὴ παρεχώρησεν ἀπὸ καιροῦ τὴν θέσιν τῆς εἰς τὴν Βιενναίαν σχολὴν τῆς ὀριακῆς ὠφελιμότητος¹, ὁ δὲ von Gottl κάμνει λόγον μάλιστα σήμερον, περὶ τοῦτ' αὐτὸ ν ε α ς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν «κρατοῦσαν» διδασκαλίαν. Εἰς τὰς Ἀγγλοσαξονικὰς χώρας ἀπ' ἐτέρου τὰ ρεύματα ταῦτα, ἔφεραν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὀνόματα οἷα τοῦ Cournot, Walras, Pareto, Edgeworth, Barone, Wicksell κλπ.

Ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἠνδρώθη εὐτυχῶς ἱκανῶς καὶ παρ' ἡμῖν, ἡ δὲ ἱστοριοπεριγραφικὴ μέθοδος, ἡ ὁποία μέχρι τινὸς ἠδύνατο νὰ δικαιολογηθῆ, δέον νὰ παραχωρήσῃ τὴν θέσιν τῆς εἰς τὴν καθαρὰν καὶ ἀφηρημένην σκέψιν, ἡ ὁποία θὰ συνθέσῃ τὸ ἀθροισθὲν ἱστορικὸν καὶ στατιστικὸν ὕλικόν. Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία δὲν εἶναι τμημα τῆς Ἱστορίας, ἀλλ' ἐπιστήμη αὐστηρῶς ἀκριβῆς, εἰς δὲ λόγος τῆς κρατοῦσης συγχύσεως ἐν αὐτῇ, εἶναι ἡ ἔλλειψις συνεπῶν καὶ συνηρητῶν διατυπώσεων. Ἡ διάρθρωσις τῆς οἰκονομίας εἶναι σύστημα συνεξαρτήσεων. Αὗται πρέπει νὰ διαπιστωθῶν θεωρητικῶς ὡς ἀριστα, διὰ νὰ μὴ ἀλληλοσυγχρούωνται καὶ παρεμποδίζουσι ἀλλήλας εἰς τὴν ἀνάπτυξιν των. Ἰδίως μάλιστα σήμερον, εἰς τὴν καλουμένην διευθυνομένην οἰκονομίαν, ἡ τοιαύτη παρακολούθησις εἶναι ἰδιαζόντως ἀναγκαία. Τὴν διαπίστωσιν ταύτην θέλουσι παράσχει εἰς ἡμᾶς ἡ ἀφηρημένη θεωρητικὴ καὶ ἡ διὰ τῆς μαθηματικῆς μεθόδου σύλληψις τοῦ συνόλου τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων, ὅπερ σύνολον δὲν πρέπει νὰ διαφεύγῃ τὴν προσοχὴν οὐδέποτε τοῦ ἐρευνητοῦ. Καὶ τὸ σύνολον δὲ μάλιστα τοῦτο τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κατανοηθῆ πλήρως, παρὰ ὡς τμηματικὴ συνάρτησις τοῦ σύμπαντος τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ὡς μία μόνον εἰκὼν τοῦ κοινωνικοῦ Πανθῆου.

Εἰς τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν θὰ προσπαθῆσῃ τὸ «Ἀρχεῖον» νὰ ἐδραιώσῃ ἀκόμη τὴν κοινωνικοοικονομικὴν σκέψιν, ἀντὶ τῆς ἰδιωτικοοικονομικῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν ῥέπει ἐκ φύσεως καὶ ἐκ τῆς ἀνάγκης τὸ ἄτομον, καθῶς καὶ τὴν ἰδέαν τῆς Κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ συνανθρώπου. Ἡ εὐδοκίμησις μιᾶς κοινωνίας δὲν εἶναι νοητὴ, ὅταν αὕτη ἀπαρτίξεται ἀπὸ ἐκμεταλλευστῶν καὶ ἐκμεταλλευομένων, ἀπὸ δύο εἰς ἀγεφύρωτον χάσμα εὐρισκομένας τάξεις μὴ δυναμένας νὰ ἐνοήσουσι ἀλλήλας.

Ἡ συνεπὴς ἐφαρμογὴ τῆς ἰδέας τῆς Κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης εἰς τὰς διεθνεῖς συναλλακτικὰς σχέσεις, ἀντιτίθεται ὅμως πρὸς τὴν μάστιγα τοῦ οἰκονομικοῦ ἐθνικισμοῦ, τὴν λεγομένην αὐτάρκειαν, ἡ ὁποία, μὴ ἀναγνωρίζουσα

1. Βλ. μάλιστα τὸν ἀπολογισμὸν καὶ τὴν διέλωσιν τοῦ Σωματείου Κοινωνικῆς Πολιτικῆς, ὅπου κατ' ἐξοχὴν ἐκαλλιέργητο ἡ ἱστορικὴ μέθοδος, εἰς τὸν τελευταῖον τόμον (188) τῶν Schriften des Vereins für Sozialpolitik ὑπὸ Franz Boese: Geschichte des Vereins für Sozialpolitik 1872-1932. Berlin 1939.

τὴν οἰκονομικὴν Κοινότητα τῆς Ἀνθρωπότητος, ἀνεβίωσε τὰς ὑπερβληθείσας ἀπὸ πολλοῦ, ιδέας τοῦ ἐμποροκρατισμοῦ, ἐπενέδυσεν ὀλεθρίας καταπλεονεκτικὰς τάσεις ἐπιτηδείων, ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς οἰκονομικῆς αὐτοτελείας καὶ ἐγένετο μίᾳ σπουδαίᾳ ἀφορμῇ τῶν διεθνῶν πολεμικῶν συρράξεων. Τίποτε δὲν ἐκδικεῖται σήμερον περισσότερον τὴν Γερμανίαν, ἀπὸ αὐτὸ τοῦτο τὸ σύνθημα τοῦ Hitler, «ἐξαγαγαὶ ἢ θάνατος». Πρὸς τὰς συχρονισμένας φιλελευθέρας συναλλακτικὰς ἀρχὰς τῆς κλασσικῆς οἰκονομίας, δύναται ἀφ' ἑτέρου ἀκώλυτα νὰ συμβαδίσῃ καὶ ὀρθὴ καὶ συνεπής, πανταχοῦ δὲ καθιερωθεῖσα σήμερον κοινωνικὴ πολιτικὴ (A. Weber), τῆς ὁποίας σεμνύνεται τὸ «Ἀρχεῖον» ὅτι ὑπῆρξεν ἰδιαιτέρως τολμηρὸς σηματοφόρος καὶ ἀποτελεσματικὸς μαχητῆς.

Τὴν καλλιέργειαν τέλους τῆς γενικῆς, καὶ ἰδιαιτέρως τῆς νομικῆς, κοινωνιολογίας, ἦν τόσον ἐπρόσεξε τὸ «Ἀρχεῖον», θὰ συνεχίσῃ συντόνως καὶ εἰς τὸ μέλλον, διὰ νὰ καταδείξῃ ὅσον τὸ δυνατόν εἰς εὐρύτερους κύκλους καὶ περισσότερον, τὸ πλάτος καὶ τὴν συνεξάρτησιν ὄλων τῶν κοινωνικῶν ἐκδηλώσεων, ἰδιαιτέρως δὲ συντέλεσῃ εἰς τὴν ἐμβάθυνσιν τῶν νομικῶν ἀπόψων καὶ πολεμῆσῃ γενικῶς τὴν δικαιοκίην ὀρολατρείαν καὶ τυπολατρείαν.

* * *

Πρὸς εὐγενεῖς συνεργάτας σχεδὸν ἐνὸς τετάρτου αἰῶνος, ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ «Ἀρχείου» εἶναι εἰλικρινής. Ἄνευ αὐτῶν ἡ ἀναληφθεῖσα προσπάθεια φυσικῶς δὲν θὰ εὐωδοῦτο, μάλιστα οὔτε κἂν θὰ ἦτο δυνατὴ. Τὸ «Ἀρχεῖον» ἐκφράζον τὰς θερμὰς εὐχαριστίας του πρὸς αὐτούς, μὲ εὐλαβῆ δὲ μνήμην ἀναπολοῦν τὰ ὄνόματα πολλῶν δυστυχῶς θανόντων συνεργατῶν του, ἐλπίζει ὅτι καὶ εἰς τὸ μέλλον μὲ τὴν αὐτὴν εὐγενῆ καὶ ἀπροκατάληπτον διάθεσιν, θὰ ὑποστηρίξουν τοὺς ὡς ἄνω σκοποὺς τοῦ «Ἀρχείου», ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς προόδου τῆς Χώρας.

Ἀθῆναι, Μάρτιος 1940

«ΑΡΧΕΙΟΝ» Τόμ. 20ός (1940) Τεύχ. Α'.

Δ. Ε. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

ΔΗΛΩΣΙΣ ΤΟΥ "ΑΡΧΕΙΟΥ"

1941

Ὁ εἰκοστὸς πρῶτος τόμος τοῦ «Ἀρχείου», εὐρίσκει τὴν χώραν μας πολέμουσιν μὲ θρυλικὸν ἥρωϊσμόν καὶ μὲ παγκόσμιον θαυμασμόν καὶ σεβασμόν, τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα. Τὸν πόλεμον μᾶς ἐπέβαλε τὸ ἀπάνθρωπον φασιστικὸν καθεστῶς, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνεγνώριζε τὴν ἐλευθερίαν οὔτε τοῦ ἀτόμου, οὔτε τῶν ἐθνῶν τὴν αὐτοδιάθεσιν. Ἡ Ἑλλάς πολέμῃ παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ λαοῦ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἀνέκαθεν ἐσεβάσθη τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην τιμὴν καὶ ἀξιοπρέπειαν. Ἡ νίκη ἐστεφάνωσε τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι τὰ ὄπλα εἰς τὸν παγκόσμιον αὐτὸν κοσμοθεωριακὸν ἀγῶνα, στεφανώνει δὲ καὶ ἀσφαλῶς θὰ στεφανώσῃ καὶ τελεωτικὰ καὶ ἀμετάκλητα, πάντας τοὺς ἀγωνιζομένους διὰ τὴν ὑπερτάτην τοῦ κόσμου τούτου ἀξίαν : τὴν ἐλευθερίαν, διότι ἐπ' αὐτῆς στηρίζεται τὸ αἰθιὸν καὶ ἀπαράγραπτον δίκαιον καὶ ἀπ' αὐτῆς ἐκπηδᾷ πᾶσα ἠθικὴ δύναμις.

Τὸ «Ἀρχεῖον» ὑπεῖχον εἰς τὴν ἐπιβληθεῖσαν γενικὴν ἐξουκονόμησιν δυνάμεων, διὰ τὴν βριτυχῇ διεξαγωγὴν τοῦ ὑπὲρ πάντων τούτου ἀγῶνος, θέλει συνεχίσει τὴν ἐκδοσὴν του, ἀλλὰ μὲ τὸν ἐπιβαλλόμενον περιορισμόν, εἰς τὰς δημοσιεύσεις τῶν τε πραγματειῶν, βιβλιοκρισιῶν καὶ βιβλιογραφίας.

Ἀθήναι, Ἰανουάριος 1941

«ΑΡΧΕΙΟΝ» Τόμ. 21ος (1941) Τεύχ. Α'.

Δ. Ε. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

ΜΙΑ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΙΑ

1921-1950

Μία τριακονταετία συνεπληρώθη ήδη από το θέρος του 1921, οτε-έξε-δόθη το πρώτον το «'Αρχεϊον»¹. Μία τριακονταετία του αιώνός μας, πλήρης συνταρακτικῶν κοσμοϊστορικῶν πολεμικῶν καὶ πολιτικῶν καὶ οικονομικῶν γεγονότων, τὰ ὅποια εἰς τοιαύτην ἔκτασιν ἀσφαλῶς πρώτην φοράν ἔζησεν ἡ ἀνθρωπότης. Ποῖα διδάγματα μποροῦν νὰ συναχθοῦν διὰ τὴν οικονομικὴν ἐπιστήμην, όταν ἀνασκοπήσωμεν τὴν πλουσίαν αὐτὴν εἰς οικονομικὰς δια-ταραχὰς καὶ μετατροπὰς καὶ εἰς παντοειδῆ προσπάθειαν τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, ἐποχὴν ;

Κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν τοῦ μεσοπολέμου (1919-1930) ἡ οἰκο-νομικὴ ἐπιστήμη ἐστράφη πλησιέστως πρὸς τὴν ποσοτικὴν καταμέτρησιν τῶν οικονομικῶν ἐκδηλώσεων, πιστεύουσα ὅτι οὕτω βοηθουμένη καὶ ἀπὸ τὴν ὀλοκληρουμένην θεωρίαν τοῦ οικονομικοῦ κύκλου, θὰ ἠδύνατο νὰ διεγίνω-σκε βαθύτερον τὰ αἷτια τῆς ἐξελίξεως καὶ ἐπομένως νὰ ἐποδηγῆται ἀποτε-λεσματικώτερον τὴν οικονομικὴν ζωὴν. Αἱ εἰς τὴν θεωρίαν αὐτὴν στηριχθεῖ-σαι ὁμῶς ἐλπίδες, δὲν ἐπηγήθουσιν μὲ τὴν μεγάλην Ἀμερικανικὴν κρίσιν τοῦ 1929. Εἰς τὴν χώραν δηλαδὴ ἐκείνην, εἰς τὴν ὅποιαν ἐγεννήθησαν καὶ εἰς τὴν ὅποιαν εἶχον κάμει τὰς μεγαλυτέρας αὐτῶν προόδους, αἱ μαθηματικο-στατιστικαὶ αὐταὶ ποσοτικαὶ συλλήψεις τῆς οικονομίας, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀποτρέψουν ἢ ἀπαμβλύνουν τὴν εἰς αὐτὴν ἐνσκήψασαν μεγάλην κρίσιν.

Τὴν δευτέραν δεκαετίαν τοῦ μεσοπολέμου (1930-1939), ἐκόσμησε κατ' ἐξοχὴν μία ἐξαιρετικὴ οικονομικὴ διάνοια, ὁ Keynes. Οὗτος ἀσχίσας κρι-τικὴν κατὰ τῶν κλασσικῶν καὶ ἰδίως τοῦ Ρικάρντο², ἀνετάραξε τὴν κρατου-σαν — ἐν Ἀγγλίᾳ ἰδίως μετὰ τὴν συντέλειαν τοῦ νεοκλασσικοῦ ἔργου τοῦ Marshall (1842-1924) — τοῦ κατὰ τὸν Keynes ἀπὸ 100 ἐτῶν μεγαλυτέρου οικονομολόγου — πνευματικὴν νηνεμίαν.

Ἀνεδείχθη λοιπὸν οὗτος ὁ περισσότερον ἐνδιαφέρων, ὁ περισσότερον ἐπιδράσας καὶ ὁ σπουδαιότερος οικονομολόγος τῆς ἐποχῆς του (Pigou).

1. Καθ' ὅλην τὴν ἐποχὴν ἀπὸ τοῦ 1921-1944 τὸ «'Αρχεϊον» ἐξεδίδοτο τριμηνιαίως κατὰ τριμηνιαία τεύχη. Ἀπὸ τοῦ 1944 καὶ ἐξῆς αἱ τριμηνιαῖαι ἐκδόσεις συνεπύχθησαν προσωρινῶς, πρὸς ὑπερτίκωσιν τῶν πολυειδῶν δυσχερειῶν, τὰς ὁποίας συνήγαγον τότε, αἱ ἐπιστημονικαὶ ἰδίως ἐκδόσεις κατ' ἡμῖν.

2. «'Ἐάν ὁ Μάλθος ἐντὶ τοῦ Ricardo, ἀπέβαινε τὸ κραυγαλέον γένος ἀπὸ τὸ ὅποιον θὰ κατῆγετο ἡ Οἰκονομικὴ ἐπιστήμη τοῦ 19ου αἰῶνος, πόσον σοφώτερος καὶ πλουσιώ-τερος τύπος θὰ ἦτο ἡ γῆ σήμερον!», ἀλλὰ ἐπὶ Ricardo ἐπαύρισε πλήρως τὴν Ἀγγλίαν, ὅπως ἡ Ἰερὰ Ἐξέτασις τὴν Ἰσπανίαν.

Ἡ ἐμφάνισις του εἰς τὴν Οἰκονομικὴν, παρεβλήθη πρὸς τὴν τοῦ Δαρβίνου εἰς τὴν Βιολογίαν καὶ τοῦ Κοπερνίκου εἰς τὴν Ἀστρονομίαν. Καίτοι δὲ ἀκόμη δὲν ὑπάρχει τὸ βάθος τοῦ χρόνου, δι' ὠριμωτέραν πως κρίσιν, ὅμως ἀπὸ τοῦ Σμιθ οὐδεμία ἄλλη οἰκονομικὴ Δημιουργία, δὲν ἔτυχε παρομοίας ὑποδοχῆς. Ἡ ἐπιρροή του ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς σκέψεως καὶ τῆς πολιτικῆς τῶν κυβερνήσεων, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ συγκριθῇ εἰς τὸ μέλλον πρὸς τὴν τοῦ Σμιθ¹.

Μὲ βαθύτητα προσεπάθησεν ὁ Keynes νὰ πρωταελάσῃ εἰς τὰ γενετικά αἰτία τῶν διαταραχῶν τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας, διὰ μιᾶς νέας Γενικῆς Θεωρίας του, περὶ ἀπασχολήσεως, τόκου καὶ χρήματος (1936). Εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν ταύτην οἰκονομίαν του, δὲν ἐκυριαρχοῦντο πλέον αἱ ἐκδηλώσεις τῆς ὑφέσεως, ἀπὸ τὸν νομιματικὸν πρὸ παντὸς παράγοντα. Καὶ εἰς τὴν «Γενικὴν Θεωρίαν» του ὁ τόκος ἔχει τὴν θέσιν του, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ 1930 ἀρχίζει νὰ ἀντιλαμβάνεται διαρκῶς καὶ περισσύτερον, ὅτι ἐναντίον τῶν ὑφέσεων δὲν δυνάμεθα νὰ ἀντεπεξέλθωμεν μόνον διὰ τοῦ χρήματος, ὅτι αἱ ἐπενδύσεις ἔπρεπε νὰ ἀποτελοῦν τὴν κλεῖδα εἰς τὴν συγκυριασθῆν πολιτικὴν καὶ μάλιστα, μὲ πολὺ μεγαλυτέραν προβληματικότητα, ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὅποιαν ἄφινε νὰ διαφαίνεται ἡ ἐνταξίς αὐτῶν, εἰς μίαν αὐτόματον οἰκονομικὴν λειτουργίαν.

Οὕτως αἱ σημεριναὶ ἔρευναι παρέχουν εἰς ἡμᾶς νέας τελείως ἀπόψεις εἰς τὸν μηχανισμόν τῆς οἰκονομικῆς κυκλοφορίας. Αἱ συναρτήσεις τῆς ἀποταμιεύσεως πρὸς τὴν ἐπένδυσιν καὶ οὕτως ὁ ρόλος τῆς πίστεως διὰ τὴν οἰκονομικὴν κυκλοφορίαν, διαφωτίζονται πλέον τελείως διαφοροτικῶς ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν κλασσικῶν. Πολὺ βαθύτερα πρὸβλεπόμενον σήμερον καὶ πρὸς τὰς ἐπιδράσεις τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς τοῦ Κράτους, καθόσον ἀφορᾷ ἰδίως εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς ἀπασχολήσεως. Ἐνῶ προηγουμένως ἔσοδα καὶ ἔξοδα τοῦ Κράτους προϋπελογίζοντο πρὸ παντὸς μὲ βάσιν τὰς ἀπόψεις τοῦ Θησαυροφιλακίου, σήμερον ἀπενίζομεν κατὰ πρῶτον λόγον πρὸς αὐτὰ, ὡς πρὸς μέσα διὰ τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος. Ὁργανικῶς λοιπὸν πλέον συσχετίζεται ἡ Δημοσιονομία

1. Μία ὁμοίότης καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἐπιστήμης, καθὼς καὶ εἰς τὴν θέσιν τῆς οἰκονομικῆς πραγματικότητος, κατὰ τὰς ἐποχὰς ἐμφάνσεως τῶν δύο τούτων δημιουργῶν, ὑπάρχει. Ὅπως τὸ ἔργον τοῦ Σμιθ, ἔτσι καὶ τὸ τοῦ Keynes, δὲν εἶναι τελείως ἀνόητον. Ἡ θεωρητικὴ κίνησις, ἡ ὁποία ὠδήγησε πρὸς τοῦτο, εἶχεν ἀρχίσαι ἀπὸ ἀρκετοῦ ἔθνη χρόνον, καὶ ἐν οὐσαύτως μέρει τῆς δημιουργίας τοῦ Σμιθ, ὅπως καὶ τοῦ Keynes, ὑπῆρξε, πολλὰς καθ' ἑαυτὸν διατυπωμένας ἔθνη ἐπιγνώσεις καὶ νύξεις, νὰ συναρμολογήσουν οὗτοι εἰς σύστημα καθ' ἑαυτὸ συναρτώμενον. Καὶ ὁ Σμιθ καὶ ὁ Keynes ἔδρασαν εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὅποιαν, ἡ πραγματικὴ οἰκονομία ἐβρίσκειτο εἰς μίαν προφανῶς μεταβατικὴν κατάστασιν. Τὰ προβλήματα πρὸ τῶν ὁποίων εὐρέθη ὁ Keynes ὑπῆρξαν, τὰ τοῦ ὠριμοῦ Κεφαλαιοκρατισμοῦ καὶ τὰ τῶν διαταραχῶν τῆς οἰκονομίας καὶ Κοινωνίας, τὰ ὁποία, ἰδίως κατὰ τὰ γύρω τοῦ 1930 ἔτη, τῆς μεγάλῃς οἰκονομικῆς ὑφέσεως, ἐγέννησαν ἀμφιβολίας περὶ τῆς δυνατότητος τῆς περαιτέρω ὑποστάσεως τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος.

πρὸς τὴν Οἰκονομικὴν, λόγῳ τῆς σπουδαιότητος τῶν διὰ τῆς φορολογίας ὑπὸ τοῦ Δημοσίου δυναμένων νὰ ἐπιδιωχθοῦν σκοπῶν. Ἡ διεύθυνσις τῆς οἰκονομίας πρὸς τὴν πλήρη ἀπασχόλησιν, δυνατόν νὰ ἀπαιτῆ τὴν μεταβολὴν τῆς φορολογικῆς διαρθρώσεως, πρὸς ἐπίδρασιν εἰς τὸν ἰδιωτικὸν τομέα, τῆς πρὸς ἀποταμίευσιν καὶ ἐπένδυσιν ροπῆς. Δὲν εἶναι δυνατόν λοιπὸν πλέον νὰ εἶναι διαχωρισμένη ἡ ἐπιστημονοσὴ ἀνάλυσις τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς, ἀπὸ τὴν γενικὴν οἰκονομικὴν θεωρίαν¹.

Ταῦτα πάντα σημαίνουν περαιτέρω ὅτι τὰς εἰς μίαν ἐλευθέραν οἰκονομίαν ἐμφανιζόμενας συγκυριακὰς διακυμάνσεις, δὲν τὰς θεωροῦμεν πλέον ὡς κάτι τι ἀμετάτρεπτον, ὡς ἓνα μοιραῖον φαινόμενον, ἀλλὰ τὰς ἀντιλαμβανόμεθα, ὅτι καὶ εἶναι πραγματικῶς : ὡς ἐξ ἀνθρωπίνων ἀποφάσεων προερχόμενας θηλαδῆ διακυμάνσεις, ὠρισμένων στοιχείων τῆς Οἰκονομίας, εἰ ὅποια ἀσφαλῶς δύναται νὰ ἐξουδετερωθῶν, ἢ τοῦλάχιστον ἐπαμβλυνθῶν, δι' ἄλλων ἀνθρωπίνων ἀντιδράσεων. Οὕτως ἡ θεωρητικὴ οἰκονομία προσπαθεῖ σήμερον νὰ κυριαρχήσῃ καὶ ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὴν λογικὴν συσχέτισιν τοῦ ἀνθρώπου, τὸν τεράστιον Οἰκονομικὸν Μηχανισμόν, ὥστε νὰ διαμορφωθῇ οὗτος εἰς ἓν ὄργανον διὰ συνειδητῶς ἐπιδιωκόμενους καὶ ἀξιολογουμένους σκοποὺς τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ λόρδος W. Beveridge εἰς τὸ γνωστὸν ὑπόμνημά του τοῦ 1944, ἐξέθεσε μὲ πειστικότητα τὰ πρακτικὰ ἀποτελέσματα τῶν νέων θεωρητικῶν ἀντιλήψεων, μιᾶς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ἀποσκοπούσης πρὸς πλήρη ἀπασχόλησιν.

Καὶ ὅμως καὶ αἱ θεωρίαι αὗται δὲν διεφώτισαν πλήρως τὴν νομοτέλειαν τῶν μεταπολεμικῶν οἰκονομικῶν διαταραχῶν. Εἰς τὴν ἐπισκοποῦσάν τε δὲ κριτικὴν ἀνάλυσιν ὑπὸ τινων τῆς θεωρίας τοῦ Keynes, διεπιστώθη, ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν παρέβλεπεν αὕτη τὴν παγκοσμίαν συνεκτικὴν καὶ ἐξισορροποητικὴν ἐξάρτησιν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, τὰς διεθνεῖς συναλλαγὰς, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρὰ τὴν τονιζομένην καθολικότητά της, ὅτι αὕτη μᾶλλον ἐγενικοποιεῖ ὠρισμένας τοπικὰς ἐκδηλώσεις τῆς μεγάλης ὑφέσεως (1929-1933), τῆς δεκαετηρίδος τῆς συλλήψεώς της.

Τὴν πέμπτην δεκαετηρίδα τοῦ αἰῶνός μας καταλαμβάνει ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος καὶ αἱ κατοπιναὶ του προσπάθειαι, ἀνευγυροτήσεως τῆς κατερειπωμένης παγκοσμίου οἰκονομίας. Αἱ δογματικαὶ ἐρευναι ὑπέστησαν πρὸς στιγμὴν ὑφραίν, ἐνῶ εἰς τὸ πρακτικὸν πεδίον κατεβάλλοντο προσπάθειαι, μιᾶς συστηματικωτέρας ὀργανώσεως τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας. Αἱ προσπάθειαι ὅμως αὗται παροῦσάζον μίαν γενικωτέραν μορφήν διεύθυνσεως τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας, κατὰ δύο προδιαγεγραμμένα σχέδια.

1. Βλ. Δ. Καλιτσονάκη : Σχέσις Νομισματικῆς καὶ Δημοσιονομικῆς Πολιτικῆς εἰς τὴν Κωνσταντῆν Διδασκαλίαν, 1967 (Ἐπετηρὶς « Παντείου »)

Ὅτως ἡ μεσοπολεμικὴ δημοκρατικὴ νεοκλασσικὴ οἰκονομία, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἰδιωτικὴ ἐπιχειρήσις κατελάμβανε τὴν προεξάρχουσαν θέσιν, παρεχώρησε τὴν ὑπεροχὴν τῆς εἰς ὁμαδικὰ οἰκονομικὰ σχήματα, διευθυνομένης ἢ ἐλεγχομένης οἰκονομίας. Ὑπεβιβάσθη λοιπὸν ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη εἰς βοηθὸν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς καὶ ἐπανεζήσεν, ὑπὸ τὰς ἐξελιγμένους πλέον μορφάς του, ὁ ἐμποροκρατισμὸς. Ἡ θεωρία τῆς ἀξίας κατεποντίσθη εἰς τὴν πολιτικὴν τῶν τιμῶν. Τὸ χρῆμα καὶ ἡ φορολογία ἔγιναν τὰ ὄργανα τοῦ οἰκονομολόγου καὶ ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ὑπεβιβάσθη εἰς «Πολιτικὴν Ἀριθμητικὴν» (Honey). Πάντως, εἰς μίαν χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ παράδοσις διατηρεῖ τὴν ἐξαιρετικὴν θέσιν τῆς, ἐπιχειρεῖται μία μεγαλόγραμμα καὶ ἤρεμος μετατροπὴ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς ἐπὶ τὸ κοινωνικώτερον καὶ συντροφικώτερον, ἢ ὁποία κρατεῖ τὴν μέσσην ὁδόν, εἰς τὴν παγκόσμιον ἀντίθεσιν τῶν οἰκονομικῶν συστημάτων, πραγματοποιοῦσα οὕτω συστηματικῶς μίαν βαθεῖαν εἰρηνικὴν μετατροπὴν τοῦ τύπου καὶ τοῦ πνεύματος τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Ἀπὸ τὰς ἀντιγνωμίας αὐτάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας προάγεται ἡ διαρκὴς ἐξέλιξις τῆς ἐπιστήμης, αἱ ὁποῖαι ὅμως εἰς τὴν οἰκονομικὴν ὑπερεπληθύνθησαν, γενῶνται αὐτόματα τὸ ἐρώτημα : μήπως ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη δὲν ἐξήρθη ἀκόμη εἰς τὸ ὕψος τῶν παλαιότερων τῆς ἐπιστημῶν ; ἢ μήπως ἰδιάζουσα εἶναι ἡ φύσις αὐτῆς καὶ, ὡς εἰς καμμίαν ἄλλην ἐπιστήμην, ἡ ἔρευνα εἰς αὐτὴν εἶναι στενῶς προσδεδεμένη πρὸς τὸ κοινωνικὸν πλαίσιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου διερευνᾶται αὕτη καὶ τὴν ὑποκειμενικότητα τοῦ διανοητοῦ τῆς, μὲ τὰς οικείας εἰς αὐτὴν ἀντιθέσεις τῆς ;

• Διότι τί ἄλλο σημαίνουν αἱ συχνὰ ἀκούομεναι μεμψιμοιρίαι, περὶ κρίσεως, τὴν ὁποίαν διατρέχει ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη, ἢ ἡ διαπίστωσις τριῶν οἰκονομῶν, ἢ ἡ διαμάχη μεταξύ ἀξίας καὶ τιμῆς, ἢ ἡ παλαιότερα περὶ μεθόδων ἔρις, ἢ ἡ πληθωρικὴ καὶ ἀντιφατικὴ ἐρμηνεία τῶν ἰδεῶν τοῦ Keynes¹ ;

Εἰς τὸν βαθύτερον ἐρευνῶντα τὰ ζητήματα ταῦτα, παρουσιάζεται ἡ ἰδιωτυπία τῆς Οἰκονομικῆς ἐκδηλος, συνεχῶς διαβιούσης ταύτης ὑπὸ διαταραχάς, φυσικὰς καὶ ἀνθρωπίνους τῆς γενέσεως καὶ καταστροφῆς, τῆς διαρκοῦς δια-

1. Τὸν ἰδεώδη τύπον τοῦ Οἰκονομολόγου εἰς τὴν ἀναπάλλακτον αὐτὴν διαμάχην, μᾶς τὸν ἔβλεπε καὶ αὐτὸν ὁ Keynes. «Ὁ οἰκονομολόγος πρέπει νὰ εἶναι μαθηματικὸς, ἱστορικὸς, πολιτικὸς καὶ φιλόσοφος μέχρι βαθμοῦ τιος. Πρέπει νὰ ἐνοῆ τὰ σύμβολα καὶ νὰ ὁμιλῇ εἰς λέξεις. Νὰ θεωρῇ τὰ καθ' ἑαυτὸν ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ Γενικοῦ καὶ νὰ θῆγη ἀφηρημένως καὶ συγκακριμένως ἐννοίας, εἰς τὴν αὐτὴν διανοητικὴν ἐξόρμησίν του. Νὰ ἐρευνῇ τὸ παρὸν, ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ παρελθόντος, διὰ τὴν μελλοντικὴν διαμόρφωσίν του. Τίποτα ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ τὰς ἀνθρωπίνους διαρρυθμίσεις, δὲν ἔχει νὰ μὲνη τελείως ἔξω, ἀπὸ τὸν ὄρλοντά του. Πρέπει συγχρόνως νὰ κατατείνῃ μὲ διάθεσιν πρὸς τὸν σκοπὸν του καὶ μὲ ἐπιδοτικότητα νὰ εἶναι ἀπαισιόμορος καὶ ἀδέκαστος ὡς ἕνας καλλιτέχνης. Καὶ ὅμως νὰ εἶναι ἐπιτοτε τῶσον γῆινα προσανατολισμένος ὅσον ἕνας πολιτικὸς».

φοροποιήσεως εἰς ἀριθμὸν καὶ διάθεσιν τῶν οἰκονομικῶν ὑποκειμένων, τέλος τῆς διαρκοῦς κινητικότητος καὶ δυναμικότητος, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ, ὡς φαίνεται, τὸ πρωταρχικὸν αἷτιον τῶν μεταβολῶν τῆς. Διὰ τὸν κατανοοῦντα οὕτω πλέον τὴν ἐπιστήμην ἐρευνητὴν, αἱ παλαιότεραι μορφαὶ τῆς στατικῆς συλλήψεως τῆς δὲν ἐπαρκοῦν πλέον καὶ ἡ δυναμικὴ ἐρευνα, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ Κοινωνικὸν στοιχεῖον, διεκδικοῦν τὴν περαιτέρω διαφώτισιν τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων. Ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη φαίνεται ἐξελισσομένη πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν παρατηρουμένων ἀτομικῶν τάσεων, μὲ μίαν ἀκριβῆ μαθηματικοστατιστικὴν σύλληψίν των, ὡς ἀντανάκλασιν τῶν ἀνθρωπίνων αἰτίων. Οὕτως ἡ ὑποκειμενικὴ οἰκονομία, παραχωρεῖ τὴν θέσιν τῆς εἰς τὸν κεῦνσιανόν-νεομαρξικόν τύπον, μᾶς διευθυνομένης νέας οἰκονομικῆς τῆς εὐημερίας (New Welfare Economics) ὅπου τὴν ἰδιωτικὴν ἐπιχειρήσιν ἀντικατέστησεν ἡ περιώρισεν ὁ κυβερνητικὸς ἔλεγχος. Αἱ οἰκονομετρικαὶ σπουδαὶ¹ διεθνῶς ἀνθοῦν. Κατὰ τὰ τελευταῖα εἴκοσιν ἔτη, ἡ θεωρητικὴ οἰκονομικὴ ἔκαμε τόσας ἐπαναστατικὰς προόδους, τῶν ὁποίων πάντες σχεδὸν οἱ ἀμήνητοι, ἔχουν ἀόριστόν τινα μόνον παράστασιν, αἱ ὁποῖαι ὁμως φαίνεται εἰς σπουδαιότητα, νὰ ὑπερβαίνουν ἴσως πάσας τὰς προόδους τῶν Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν, ἀπὸ τοῦ Ἄδαμ Σμίθ. Οὕτως εἰς τὸν παλαιὸν θεωρητικὸν ἐξοπλισμὸν τῆς οἰκονομικῆς, προστετέθησαν νέα ἀποτελεσματικὰ ὄργανα, διὰ τὴν θεωρητικὴν ἀνάλυσιν. Σήμερον εἰς τὰς Η.Π.Α. ἡ μετακεῦνσιανὴ σχολή, ἀναπτύσσει καὶ σπουδάζει τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πολλαπλασιαστοῦ, τὴν ἔννοιαν τῆς πρὸς ρευστότητα προτιμήσεως. Ὁ Samuelson διέμορφωσε τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιταχύνσεως, ἡ ὁποία μετρᾷ τὰ ἀποτελέσματα τῆς καταναλώσεως ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων. Τέλος βοηθούμεθα ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ὀριακῆς πρὸς κατανάλωσιν κλίσεως. Εἰς ὅλα τὰ πεδία αἱ οἰκονομετρικαὶ καὶ στατιστικαὶ σπουδαὶ ἐπεκτείνουσι καὶ διευρύνουσι τὴν Κεῦνσιανὴν ἐπανάστασιν.

Περίοδος λοιποῦ ἐνεργοῦ καὶ κατὰ τὸ δυνατόν δημιουργικῆς ἐποχῆς εἰς τὴν οἰκονομικὴν διανοίγεται πρὸ ἡμῶν καὶ αὕτη ὀφείλεται σχεδὸν εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἀναταραχὴν, τὴν ὁποῖαν τὸ πνεῦμα τοῦ Keynes ἐπέφερε μεταξὺ ἡμῶν. Τὴν ἀπολεσθεῖσαν κυριαρχίαν μας ἐπὶ τοῦ Οἰκονομικοῦ μηχανισμοῦ, προσπαθοῦμεν νὰ ἀνακτήσωμεν, ὥστε νὰ τὸν ὑπαγάγωμεν, ὡς ἐλέχθη,

1. Τὴν συνεργασίαν μεταξὺ τῆς θεωρητικῆς ἀναλύσεως εἰς ἀφρημένα θεωρητικὰ σχήματα καὶ τοῦ μαθηματικοῦ ποσοτικοῦ τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τῆς στατιστικῆς ὀνομάζομεν οἰκονομετρικὴν. Τὸ ὄνομα προέρχεται ἀπὸ τὸν Νορβηγὸν Ragnar Frisch, ἔκαμε δὲ αὕτη σπουδαίας προόδους εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τελευταίως εἰς τὰς Σκανδιναβικὰς χώρας. Πάντως εἰς τὸ ἔργον τοῦ Thünen, πρὸ 100 ἔτη ἐτῶν, τὸ ὁποῖον τὸσον ἐπήνεσεν, οὐδεὶς ἄλλος ἢ ὁ Marginal, εὐρίσκονται μὲ σκανίαν διαφάνειαν καὶ βαθεῖαν σύλληψιν ἀκριβῆς τὰ χαρακτηριστικὰ τὰ ὁποῖα δίδουσι εἰς τὸν σημερινὸν οἰκονομετρικὸν τρόπον ἐρευνῆς, τὴν ἐσωτερικὴν ἰδιοσυστάσιν του.

ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ἡμῶν κυριαρχίαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατευθύνονται σήμερον αἱ μεγάλαι γραμμαὶ τῆς ἀγωνιώδους οἰκονομικῆς ἐρεύνης¹.

Οὕτω πλησιάζομεν μέσῳ τῶν ἀπαύστων αὐτῶν ἀγώνων τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, πάντοτε περισσότερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν, μὲ τὴν ὁποίαν ὀδηγούμενοι εἰς τὴν πραγματικὴν οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν, κατατείνομεν διαρκῶς πρὸς τὸν τελικὸν ἐπίγειον προορισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος, τὸν ὁποῖον ὁ μέγας Σταγειρίτης ἤδη ὥρισεν· ἀπόλις... γινομένη μὲν οὖν τοῦ ζῆν ἔνεκεν οὐσα δὲ τοῦ εὖ ζῆν».

Ἄθῆναι, Δεκέμβριος 1950

«ΑΡΧΕΙΟΝ» Τόμ. 30ᾶς (1960)

Δ. Ε. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

---

1. Ἐὰν δὲ θέλωμεν καὶ ἡμεῖς ἐν Ἑλλάδι νὰ μὴ παραμείνωμεν καθυστερημένοι εἰς μίαν ἐπιστημονικὴν οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν, ἣ ὅποια λαμβάνει χώραν εἰς ὅλον τὸν προηγμένον κόσμον, πρέπει νὰ προσδώσωμεν εἰς τὴν ποσοτικὴν ἀνάλυσιν τὴν ἐμπέπουσαν εἰς αὐτὴν κεντρικὴν θέσιν, εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Οἰκονομικῆς. Τοῦτο ἡμᾶς προϋποθέτει τὴν κατανοήσιν ὠρισμένων μαθηματικῶν ἐννοιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ποσοτικὴν διαπραγμάτευσιν οἰκονομικῶν προβλημάτων.

Πολλὰ τῶν μαθηματικῶν τούτων διδάσκονται εἰς τὰ λύκεια ἰδίως. Εἰς τὰ ἑλλοδαπὰ Πανεπιστήμια δὲ ἔτις καταλλήλου εἰσγωγικοῦ μαθήματος εἰς τὰ Μαθηματικὰ δὲ οἰκονομολόγους καὶ στατιστικούς, ἀνακεντρῶνται καὶ διευρύνονται αἱ γνώσεις αὐταί, διότι βέβαια καθαρῶς Μαθηματικαὶ παραδόσεις προοριζόμεναι διὰ Μαθηματικούς δὲν ὑποβοηθοῦν τοὺς οἰκονομολόγους. Δι' ἡμᾶς τὰ Μαθηματικὰ δὲ εἶναι κύριος σκοπὸς τὰ μεταχειριζόμεθα ὡς βοηθητικὰ ὄργανα τῆς σκέψεως καὶ τῆς περιγραφῆς καὶ ἀναλύσεως ποσοτικῆς συσχέτισαν, αἱ ὁποῖαι ἀνευ αὐτῶν θὰ ἦσαν ἐντελὴς ἀνεκπαιδύητοι ἢ ἀσχερῆς συλλήψεις.

ΜΙΑ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑΕΤΙΑ

1921 - 1960

Ἡ τετάρτη δεκαετία τοῦ « Ἀρχείου τῶν Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν » (1951-1960) συνεπληρώθη. Τὸ « Ἀρχεῖον » συνεχίζει λοιπὸν τὰς δεκαετεῖς ἐπισκοπήσεις του, ὅπως καὶ εἰς τὸ παρελθόν, ὡς πιστοποιοῦσιν αἱ προηγούμενα τοιαῦτα, αἱ ὁποῖαι ἀναδημοσιεύονται καὶ εἰς τὸ παρὸν Εὐρετήριο.

Ἡ μεταπολεμικὴ περίοδος (1951-1960) ἀπετέλεσε διὰ τὴν Οἰκονομικὴν ἐπιστήμην ἐποχὴν μεγίστης ἀναπτύξεως. Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν καὶ ἐξωοικονομικοί, πολιτικοὶ λόγοι : ἡ ἀφύπνισις τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν, ἡ κἀταρρευσις τῆς ἀποικιοκρατίας, ὁ « τρίτος κόσμος », ἡ ἀντίθεσις Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Διὰ τῆς νικηφόρου ἐρεύνης τῶν συνολικῶν μεγεθῶν, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς Κεϋνσιανῆς θεωρίας τῆς Ἀπασχολήσεως, ἡ οἰκονομικὴ θεωρία¹ διεμορφώθη εἰς ἀναντικατάστατον ὄργανον τῆς Κρατικῆς Οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Ἡ περαιτέρω ἐφαρμογὴ τῶν Μαθηματικῶν καὶ τῆς Στατιστικῆς ἐξηπλώθη εὐρύτατα. Δὲν διαμορφοῦνται μόνον διαρκῶς περισσότερον αἱ θεωρητικαὶ συναγωγαὶ μαθηματικῶς, ἀλλὰ καὶ ἡ περίπλοκος διαδρομὴ τῆς συγκυρίας συλλαμβάνεται εἰς σύστημα δυναμικῶν ἐξισώσεων, ἀνασυγκροτεῖται

---

1. Διὰ τὴν καθόλου ὅλην τῆς θεωρίας γενικῶς, δύνανται νὰ λεχθῶν τὰ κατωτέρω ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπαγωγικότητα τῆς πραγματικότητος.

Ἡ θεωρία ἀνακύπτει ἀπὸ τὸ ἄγχος τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν χαϊδὴ πληθὺν καὶ τὴν ἀδιάκοπον ἐναλλαγὴν τῆς πραγματικότητος, ἐπομένως ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῆς ψυχικῆς του οικονομίας διὰ συνέχειαν καὶ σταθερότητα, αἱ ὁποῖαι διαταράσσονται διὰ τοῦ ἐκαστοτε ζήνζοντος, νέου καὶ ἀτάκτου. Δὲν εἶναι ἐπομένως ἡ θεωρία κατὰ τι αὐτόσκοπον, διότι ὁ ἀνθρώπος κατὰ τὸν προανατολισμὸν του εἰς τὸν κόσμον, πρέπει νὰ ὑπολογίῃ ἐπὶ τῆς ὅλης πληθῆος καὶ μεταβλητικότητος τῆς πραγματικότητος. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκαιοποιηθῶμεν μὲ τὴν γνώσιν τοῦ γενικοῦ καὶ νομοτελοῦς μόνον, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐκκαθαρίσκαμεν τὸ ἀτομικὸν καὶ συγκεκριμένον, διότι ὅπως λέγει μία παροιμία : « σπουδαιότερον ἀπὸ τὸ δίκτυον εἶναι ὁ ἰχθύς ». Ἐπομένως ἡ θεωρία παραμένει ἐν βοηθητικὸν ἀνάγκης, παρ' ὅσον ἐπὶ τὸ πνεῦμα τῆς ὀρθολογισμένης ἐποχῆς μας, εἶναι διατεθειμένον νὰ δημιουργήσῃ ἀπὸ μίαν ἀνάγκην, μίαν ἀρετὴν. Ἡ θεωρία εἶναι ἐν ἀναγκαῖον καὶ τούτου ἕνεκα ἕως μεγίστης σπουδαιότητος οἰκονομικὸς ἐξοπλισμὸς, ὁ ὁποῖος μᾶς εἰσάγει εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ τὴν ὁποῖαν δὲν δύναται ποτὲ νὰ ἀντικαταστήσῃ. Ὁ ἐξοπλισμὸς οὗτος ἐπιπλοῦρὸν ἐπομένως τὸν σκοπὸν του τόσον καλύτερον, ὅσον παραμένει περισσότερον ἀνοικτός, διὰ τὴν πληθὺν καὶ τὴν ἐναλλαγὴν τῆς πραγματικότητος. Πρὸς τοῦτους ὁ ἐξοπλισμὸς οὗτος πρέπει διαρκῶς νὰ διασκαυέζεται, ἐὰν θέλωμεν νὰ εἶναι συγχρονισμὸς μὲ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐμπειρίας μας. Πάντα τὰ κεκλεισμένα καὶ ἀπόλυτα συστήματα, προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐνθροπίην βοτῆν πρὸς διεκδύλωνσιν, ἀπλοῦστευσιν καὶ ἀντιστρατεύονται πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιστήμης. Βλ. E. Böhler : Nationalökonomie⁴, Zürich 1960, σελ. 9.

εἰς Ἵπόδειγμα¹ μὲ τὴν βοήθειαν ἐμπειρικῶν δεδομένων τῆς στατιστικῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος² καὶ παραβάλλεται ἀμέσως μὲ τὴν πραγματικὴν διαδρομὴν τῆς Οἰκονομίας. Οὕτως εἰσέρχεται ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη μὲ τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν εἰς τὸν κύκλον τῶν θετικῶν Ἐπιστημῶν³. Δίδεται λοιπὸν ἡ εὐκαιρία ἀφ' ἐνὸς μὲν τῆς συνειδητοποιήσεως τοῦ δυναμικοῦ προβλήματος τῆς ἀναπτύξεως τῶν πόρων ἐν σχέσει πρὸς τὸν πληθυσμὸν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ μαθηματικοῦ προγραμματισμοῦ καὶ τῆς τοποθετήσεως αὐτοῦ εἰς κατάλληλα, σύμμορφα ὀργανωτικὰ πλαίσια, ἐντὸς τῶν ὁποίων μόνον ἀσκούμενος οὗτος, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀξιολογηθῇ δεόντως. Τοῦτο δὲ φαίνεται νὰ εἶναι καὶ τὸ αἶτημα καὶ ἡ κλήσις τῆς σημερινῆς ἐποχῆς διὰ τοὺς οἰκονομολόγους⁴.

Οὕτως ἡ ἐξέλιξις αὐτὴ ὠδήγησεν εἰς μεθοδολογικὴν διάστασιν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης εἰς «μαθηματικὴν» καὶ «διαλεκτικὴν», τὴν χρησιμοποιοῦσαν δηλαδὴ λέξεις εἰς τὰς ἐννοιολογικὰς διαμορφώσεις αὐτῆς καὶ τὸ χάσμα μεταξὺ τῆς σκέψεως καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκφράσεως τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων καὶ τῶν πρακτικῶν οἰκονομολόγων, διεπλατύνθη περισσότερον⁵.

1. Ἵπόδειγμα, πρότυπον (Modèle) εἶναι ἡ διανοητικὴ ἀποτύπωσις μιᾶς ἐξελικτικῆς διαδικασίας, συγκροτούμενη δι' ὀρισμέναν ἀφαίρεσιν καὶ ἀποσκοποῦσα εἰς τὴν διαπίστωσιν τῶν μεταβλητῶν, τῆς πρὸς διερεύνησιν ἐξελικτικῆς διαδικασίας. Κάθε θεωρία καὶ εἰδικῶς ἡ νεωτέρα, προτιμᾷ τὴν ἐξόρμησιν αὐτῆς ἀπὸ ὀρισμένα ὑποδείγματα. Τίθενται δηλαδὴ ὀρισμέναι προϋποθέσεις — ἐν ἐπιγνώσει ἀπλοποιούμεναι — ἐρωτᾶται δὲ κατόπιν, πῶς τυχὸν θὰ μεταβάλλετο ἡ πραγματικὴ κατάστασις Α, ἐν ἡ πραγματικὴ κατάστασις Β ἐνεπιπίπτει οὕτως ἢ ἄλλως. Τὰ προεικαζόμενα ταῦτα καθὼς καὶ ὁ καθορισμὸς ὀρισμένων δεδομένων ὡς σταθερῶν, διὰ νὰ δυναθῶμεν κατόπιν νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν μεταβλητικότητα ἐνὸς ἢ κλειστοῦ δεδομένου, εἶναι ὑποθέσεις ἔξω πρὸς τὴν πραγματικότητα, αἱ ὅποιαι ὅμως — ὀρθῶς τεθεῖσαι καὶ χρησιμοποιηθεῖσαι — πραγματοποιοῦν τὴν σύλληψιν τῆς οἰκονομικῆς πραγματικότητος. Χρειαίεται ὅμως κατόπιν νὰ ἐγκαταλείψωμεν βαθμιαίως τὰς ὑποθέσεις καὶ νὰ θέσωμεν εἰς τὴν θέσιν των τὰ συγκεκριμένα γεγονότα, εἰς τὸ δεδομένον μέγεθος καὶ τὴν μορφήν αὐτῶν. Διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ τοῦτο, πρέπει νὰ εἶναι ταῦτα γνωστά, δηλαδὴ νὰ ἔχουν ἐξευρεθῇ ἐμπειρικῶς-ἐπαγωγικῶς. Οὕτως οἱ «ιδεώδεις τύποι» (Idealtypen κατὰ τὸν Max Weber), δηλαδὴ, αἱ κατ' ἀρχὴν χαρακτηριστικαὶ οὐσιαστικαὶ ἀπόψεις, ἐφόσον τοὺς θεωροῦμεν ὡς ὑποδείγματα καὶ ὄχι ὡς ἀπεικονίσεις τῆς πραγματικότητος, ὑποβοηθοῦν τὴν σκέψιν γόνιμα. Ἡ βαθμιαία προσέγγισις τούτων πρὸς τὴν πραγματικότητα, ὀδηγεῖ πρὸς τοὺς «πραγματικούς τύπους» (Realtypen κατὰ τὸν Spiethoff). Βλ. καὶ Οἰκ. καὶ Λογ. Ἐγκυκλ., τόμος ΣΤ' (1959), σελ. 141.

2. Ἡ τοποθέτησις τῆς ἐνοίας τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος εἰς τὸ ἐπίκεντρον τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναλύσεως εἶναι ἔργον τοῦ Keynes. Βλ. Α. Κομνοῦ, Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις («Ἄρθρον Οἰκον. καὶ Λογιστ. Ἐγκυκλ., τόμος Ζ', σελ. 670).

3. Πρβλ. E. Böhler : ἔθ' ἀν. σελ. 7.

4. Πρβλ. Ἄνθρ. Γ. Παπανδρέου : Ἡ πορεία τῆς Οἰκονομικῆς σκέψεως («Σπουδαί», τόμ. ΙΑ', 1960/61, Πειραιεὺς) σελ. 12.

5. Εἶναι ζήτημα ἐν ἡ φυσικοεπιστημονικὴ αὐτὴ κατεύθυνσις, μᾶς ὠδήγησε πλησιέστερον πρὸς τὴν οἰκονομικὴν πραγματικότητα, ἢ μᾶς παρέσχε συμπέρασματα μεγαλυτέρας ἀσφαλείας, ἢ νομοτέλειαν ἰσότητων πρὸς τὴν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Διότι στα-

Κατά τὰ λοιπὰ ἡ δεκαετία τοῦ ἀρχομένου δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 20οῦ αἰῶνος, φέρει καὶ αὐτὴ τὸ γενικὸν χαρακτηριστικὸν τῆς φυσικῆς ἐξελίξεως τῶν προηγούμενων τῆς. Ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τοῦ παρελθόντος τῆς Κεϋνσιανῆς οικονομικῆς ἐπαναστάσεως, τοῦ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικοῦ τῆς πέμπτης δεκαετηρίδος, τὴν ὁποίαν ὁμως μὲ τὰς νεωτέρας μεθόδους τῆς ἐξελισσομένης ἐπιστήμης, συμπληροῖ καὶ προάγει Αἱ προσπάθειαι ὑποτιμήσεως τοῦ μεγαλοπρεποῦς οἰκοδομήματος τοῦ Keynes ἐγκατελείφθησαν καὶ μόνον πρὸς συμπλήρωσιν αὐτοῦ ἀσχολούμεθα. Ὅταν δηλαδὴ ἡ νεωτέρα οικονομικὴ ἐπιστήμη ἐπροχώρησε πέραν τῶν ἀπλουστέρων ὑποδειγμάτων τῆς Κεϋνσιανῆς Σχολῆς, εἰς τὸ κατ' ἀρχὴν παρθένον ἔδαφος τῆς θεωρίας τῆς Ἀναπτύξεως, διεπίστωσεν, ὅτι πολλὰ προβλήματα παρουσιάζουν διάφορον ὄψιν, θεώμενα ὑπὸ τὸ πρῖσμα μιᾶς ἀναπτυσσομένης οικονομίας. Διὰ τὴν ἐπίλυσιν προβλημάτων οικονομικῆς ἀναπτύξεως, δὲν ἀρκοῦν μόνον θεωρητικοὶ στοχασμοὶ μὲ τὰ πολλὰ ὑποθετικὰ των, ἀλλὰ ἔρευνα τῆς πραγματικότητος, τῶν ἀριθμητικῶν δεδομένων, τῶν πραγματικῶς λαμβανόντων χώραν οικονομικῶν γεγονότων. Ὁ Alvin Hansen καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ σύστημα τοῦ Keynes — τὸ ὁποῖον θεμελιόυται ἐπ' ἀρκετῶν ὑποθέσεων ἀφορωσῶν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην συμπεριφορὰν, ὅταν, αὐταὶ ἐκαλύφθησαν διὰ μεγάλου κύκλου ἐμπειρικῶν ἐρευνῶν, καθ' ὅλας αὐτῶν τὰς ἀπόψεις, (Lawrence Klein) — διαπιστοῦται ὡς πραγματικῶς στηριζόμενον ἐπὶ ἀδιασειστων βάσεων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὀφείλου νὰ παραδεχθοῦν καὶ οἱ ἀντιφρονούντες. Οὕτως ἐπιδιώκομεν νὰ ἐπιτύχωμεν ἀποσαφήνισιν τοῦ κεντρικοῦ προβλήματος τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς : τῆς ταχείας οικονομικῆς ἀναπτύξεως διὰ τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως καὶ τῆς σταθερᾶς ἀξίας τοῦ χρήματος.

Παρέστη λοιπὸν ἀνάγκη ὅπως ἡ νεωτέρα θεωρητικὴ κατεύθυνσις τῆς μακροδυναμικῆς ἀναλύσεως καταφύγη εἰς τὴν ἔρευναν τῶν σχέσεων μεταξύ συνολικῶν μεγεθῶν, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν μικροδυναμικὴν ἀνάλυσιν, τὴν ἀναφερομένην εἰς τὰς σχέσεις, μεταξύ τῶν συνιστῶντων τὰ οικονομικὰ σύνολα ἐκδηλώσεων, τῶν ἐπὶ μέρους οικονομικῶν μονάδων, τῶν οικονομικῶν κυττάρων. Οὕτως ἡ Γραμμικὴ Οἰκονομικὴ Ἀνάλυσις μὲ τοὺς κλάδους τῆς, τῶν Εἰσοδῶν-Ἐκροῶν, τοῦ Γραμμικοῦ Προγραμματισμοῦ, τῆς θεωρίας τῶν Πατιγίων, ἡ Λειτουργικὴ ἔρευνα (Recherche Operationelle), ἡ θεωρία

θερὰ λειτουργίαι εἰς οικονομικὰ μεγέθη — λόγῳ τοῦ ψυχολογικοῦ χαρακτήρος αὐτῶν — δὲν ὑπάρχουν. Ἡ μαθηματικὴ δηλαδὴ διατύπωσις, δὲν μᾶς δίδει καμμίαν, ἐγγύησιν ὅτι μετεφέρθησαν αἱ οικονομικαὶ ἀρχαὶ ὀρθῶς εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἀριθμῶν, ὅτι αἱ οικονομικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἀντιφάσκουν ἀναμεταξύ των, ὅτι αἱ μαθηματικαὶ συναγωγαὶ θὰ ἐμπνευσθοῦν ὀρθῶς οικονομικῶς, ὅτι λοιπὸν αἱ μαθηματικαὶ παραστάσεις τῶν ὑποδειγμάτων εἶναι πρόσφοροι πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ παριστοῦν μίαν πραγματικὴν γωσσιολογίαν. Βλ. καὶ Ρ. Σαραντιδῆ: Ἡ συμβολὴ τῶν Μαθηματικῶν εἰς τὴν Οἰκονομικὴν θεωρίαν. (Ἀνακοινώσεις τῆς Ἑλλην. Ἐταιρείας Οἰκον. Ἐπιστημῶν) «Αρχεῖον» 1959, σελ. 35).

τῶν Ἀποφάσεων (Theorie de décisions), καθοδηγοῦν σήμερον καὶ εἰς τὸ μέλλον ἀκόμη περισσότερο, τὰς παραγωγικὰς μᾶς προσπάθειάς καὶ συντελοῦν εἰς τὴν δυνατὴν ἀριστοποίησιν τῶν οἰκονομικῶν μᾶς ἀποφάσεων.

Διευρυνθῆ, λοιπὸν ὑπὸ τῶν νεωτέρων δυναμικῶς ἢ Στατικῆ οἰκονομίας τοῦ Keynes καὶ τὰ βραχυπρόθεσμα προβλήματα μὲ τὰ ὑποῖα οὗτος ἤσχυλῆθη, συμπληροῦνται σήμερον βάσει τῶν ἀρχῶν του εἰς μακρόχρονα προβλήματα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ἡ σημερινή, ἐξελίξις ἐπέτυχεν ἐλευθερίαν χρηματικῆς διαχειρίσεως καὶ ἀπηλλάγημεν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ μεταλλικοῦ χρήματος, ὡσαύτως εἰς σοβαρὸν βαθμὸν ἐλευθερίαν εἰς τὴν δημοσιονομικὴν πολιτικὴν. Ὁ ρόλος τοῦ Οἰκονομολόγου διαρκῶς ἐξελίσσεται. Οὗτος ἔπαυσε νὰ εἶναι ἐντελῶς θεωρητικὸς καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν πρακτικὴν ζωὴν, ἀφ' ἑτέρου ἐξελίχθη σύστημα μικτὸν δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς Οἰκονομίας. Ἡ Κοινωνία τείνει πρὸς τὸ Κράτος Ἐυημερίας καὶ τὴν Πλήρη Ἀπασχόλησιν. Ὁ Keynes περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον οἰκονομολόγον τῆς ἐποχῆς μᾶς, ὑπεβόηθη εἰς τὸ νὰ περισωθῇ ἡ Οἰκονομία ἀπὸ τὴν ἀρνητικὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὅποιαν εἶχε περιέλθει καὶ νὰ γίνῃ ἡ Ἐπιστήμη, τοῦ Πλούτου τῶν Ἐθνῶν καὶ ἡ Τέχνη τῆς Οἰκονομικῆς πολιτικῆς, δηλαδὴ τοῦ ἀγῶνος μεταξύ πληθυσμοῦ καὶ πόρων.

Ἡ κατάστασις πάντως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ὀλοκληρωτικῶν οἰκονομικῶν δὲν ἀντικρίζεται οὕτως. Τὸναντίον διακηρύσσεται ἡ εἰς νέαν κρίσιν φάσιν εἰσοδος τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας καὶ δὴ ὄχι κατόπιν πολέμου, ἀλλὰ ὑπὸ συνθήκας ἀμίλλης καὶ πάλης τῶν δύο συστημάτων, διαρκῶς βαθυτέρας μεταβολῆς τοῦ οὐσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων, ὥστε νὰ προοιωνίζωνται ταῦτα τὴν ταχείαν τεκμηριωμένην διαπίστωσιν τῆς ὑπεροχῆς τῆς ὀλοκληρωτικῶς διευθυνομένης Οἰκονομίας.

Ἐπανερχόμεθα οὕτως εἰς τὸ αἰώνιον πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας καὶ δικαιοσύνης, περὶ τὸ ὅποιον ἀγωνίζεται ἡ ἀνθρωπότης, ἀφ' ὅτου ἀνεγνώρισεν αὐτάς, ἀδιάφορον ἂν καὶ διαρκῶς προδίδονται αὐταί. Διὰ τοῦτο καταλήγομεν πολλάκις εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἑαυτέρου μόνον τῶν ἠθικῶν τούτων ἰδεῶδων, χωρὶς νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν λύσιν, ἀφοῦ δυστυχῶς ἡ μὲν ἐπιστήμη προβάλλει τὸ δίλημμα τοῦτο, ἡ δὲ πολιτικὴ συνωθεῖ τοὺς ἀντιπάλους πρὸς τὰς δύο Οἰκονομίας. Καὶ ὅμως δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ δίλημμα Ἐλευθερία ἢ Σχεδιασμός, ἀλλὰ Κατεύθυνσις τῆς Οἰκονομίας, διὰ νὰ ἀποφευχθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν ἐπιμελέστερον κάθε κατάστασις ἀνελευθερίας καὶ ἐπομένως ἀνισότητος. Τὰ ἰδεώδη δὲν ἀλλάσσουν, ἀλλάσσουν ὅμως οἱ δρόμοι, οἱ ὅποιοι ὀδηγοῦν εἰς αὐτὰ καὶ οἵτινες τὰ πραγματοποιοῦν εἰς τὴν ζωὴν τῶν λαῶν. Μέλημα τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἡ ἐξεύρεσις πάντοτε ἀσφαλῶν ὁδῶν. Αἱ ὁδοὶ ὅμως αὗται πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε νέαι, διότι αἱ συνθήκαι διαρκῶς μεταβάλλονται. Ὅσοι δὲ καὶ ἂν δύναται νὰ μᾶς διδάξῃ τὸ παρελθόν, ὅμως δὲν θὰ ἦτο εὐκόλον νὰ μᾶς ἐξεύρῃ κανόνας διὰ τὴν τακτοποίησιν τοῦ μέλλοντος.

Ἐπανερχόμενοι μετὰ τὴν παρέμβασιν ταύτην, εἰς τὰ προβλήματα τῆς

Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως, διαπιστώνομεν ὅτι ταῦτα δὲν ἐκυριαρχήθησαν ἀκόμη εἰς τοὺς βασικοὺς χαρακτηρὰς των ἀπὸ τὴν θεωρίαν, ἰδίως καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ζήτημα ἂν εἶναι δυνατὴ κατ' ἀρχὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις μὲ σταθερὰν ἀξίαν χρήματος. Ἡ θεωρία δὲν ἀπεφάνθη ἐνταῦθα τελειωτικῶς, ἡ δὲ πρακτικὴ δὲν δίδει τὴν ἀπόφασιν ταύτην. Τοῦτο ἐπιστοποιήθη προφανῶς ἀπὸ τὰς δύο ἀντιθέτους ἀμερικανικὰς ἐκθέσεις τοῦ Leon Keyserling καὶ τοῦ Einstein¹.

Οὕτως ἡ Οἰκονομογνωσία, ἐν προκειμένῳ — ἡ ἔρευνα τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως — ὅπως ὁ Goethe εἶπε διὰ τὴν Γαίωγνωσίαν — διανοίγει πρὸ αὐτῆς εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, μίαν λαμπρὰν εὐκαιρίαν διαρκῶς ἀναπτυσσομένων ἀντιλήψεων, εἰς τὴν ἀπέραντον διαδρομὴν τοῦ ἀνθρώπινου πνευματικοῦ ἀγῶνος γνώσεως.

Ἀθῆναι, Δεκέμβριος 1960.

«ΑΡΧΕΙΟΝ» Τόμ. 41ος (1961) Τεύχ. Α'.

Δ. Ε. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

1. Ἡ πρώτη ὑπὸ τὸν τίτλον : Tight Money and Rising Interest Rates (Περιοριστικὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ καὶ ὑψοῦμενον ἐπιτόκιον) παρεσκευάσθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Καθ. Leon Keyserling δι' ἐν συνέδριον Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως καὶ ὑποστηρίζει μὲ πληθῆραν δεδομένον τὸν βασικὸν ἰσχυρισμόν, ὅτι ἡ περιοριστικὴ νομισματικὴ πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεως Eisenhower ἀνέκοψεν ἀποφασιστικῶς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἀμερικανικῆς Οἰκονομίας καὶ κατὰ τελευταίαν συνέπειαν, προκάλεσεν ἀνυπολόγιστον ζημίαν εἰς τὸ Κράτος καὶ τὸν λαόν. Ἡ δευτέρα ἔκθεσις : Staff Report on Employment, Growth and Price Levels, προῆλθεν ἀπὸ συνεργασίαν πλειάδος οἰκονομολόγων καὶ ὑπεστήριξεν (ἐνώπιον τοῦ Joint-Economic Committee) καὶ ἀπέδεχθη τὰς διαπιστώσεις τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀναπτύξεως, ἀνήγαγεν ὁμοῦ αὐτὰς εἰς τὸ ἀδύνατον τῆς ἐξευρέσεως ἑτέρας μεθόδου διευθετήσεως ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως, οὐχὶ δὲ εἰς αὐτοβουλίαν καὶ αὐθαιρέσιαν αὐτῆς. Μὲ ἄλλους λόγους καὶ μὲ χρυσὴν λογοτεχνικὴν ἐπέκδοσιν : ἐθυσίασθη ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις, εἰς τὸν βαθμὸν τῆς νομισματικῆς σταθεροποιήσεως.

Μάλιστα ἡ Ἀμερικανικὴ ἀνάπτυξις καθυστέρησεν ὄχι μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὴν δυτικοευρωπαϊκὴν, ἀλλὰ καθυστέρησε παραπολύ καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως — πρᾶγμα περισσώτερον δυσάρεστον διὰ τοὺς Ἀμερικανούς. Τὸ ποσοστὸν τῆς αὐξήσεως τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως ὑπολογίζεται εἰς 7% ἑτησίως, ἢ ἴσως εἰς τὸ τριπλάσιον τῆς παρηνῆς Ἀμερικανικῆς. Ἡ μακροπρόθεσμος ἀμερικανικὴ μέση αὐξήσις εἶναι περὶ τὸ 3%. Εἰς τὰ μεταπολεμικὰ ἔτη μέχρι τοῦ 1953, τὸ ποσοστὸν αὐξήσεως ἦτο πολὺ περισσώτερον τοῦ μέσου ὄρου, μὲ 4,5%. Ἀπὸ τοῦ 1953 τὸ μέσον ποσοστὸν αὐξήσεως ἀνέρχεται εἰς 2,2% (1959, 2,3%). Ἡ ἔκθεσις Keyserling ἀναβιβάζει τὴν ζημίαν — παραμεινόντων τῶν περιοριστικῶν μέτρων τῆς Κυβερνήσεως Eisenhower — κατὰ τὰ πέντε προσεχῆ ἔτη εἰς 470 δισεκ. δολάρια ἔθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ 125 δισεκ. δολάρια κρατικῆς φορολογίας.